

Ahmet Sanjar

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 23 январа, 2025
Ahmet Sanjar TARYHY ŞAHSYÝETLER -19:

► AHMET SANJAR

Horasanyň beýik türkmen soltanlarynyň biri-de Soltan Ahmet Sanjardyr.

Mälikşanyň ogly Muizzedin Ahmet Sanjaryň ady «Oýanyş. Beýik Seljukly» teleserialy arkaly gaýtadan uly gyzyklanma döretdi. Häzir soltanyň näçe ýaşandygy, haçan we niredede, nähili ýagdaýda aradan çykandygy internetde iň köp agtarylýan sowallara öwrüldi.

Soltan Sanjaryň keşbini öňem «Ajaýyp asyr. Kösem» teleserialynda Osmanly soltany Ahmet I-iň keşbini janlandyran ýigrimi sekiz ýaşly ýaş aktýor Ekin Koç janlandyrýar.

Soltan Sanjar ýa-da Muizzedin Ahmet Sanjar (1086-08.05.1157) 1097-1118-nji ýyllarda Horasanyň soltany boldy, 1118-1157-nji ýylda Beýik seljukly-türkmen imperiýasynyň soltanlyk tagtynda oturdy.

Mälikşanyň ogly Sanjaryň ejesi Täjeddin Seferiýýe hatyndyr. Ol kakasy ýörişdekä, 1086-njy ýylda Sinjarda dünýä indi. Kakasy 1092-nji ýylda ýogalanda, ol heniz kiçijik çagady.

Mälikşanyň aradan çykmagyndan soň Beýik seljukly-türkmen imperiýasynda baş-başdaklyk başlandy. Mälikşanyň aýaly Türkan hatyn körpe ogly Mahmyt I-iň soltanlygyny yglan etdi.

Mälikşanyň uly ogly Berkýaryk bolsa tarapdarlary tarapyndan gizlinlikde Reýe alnyp gaçyryldy we soltan yglan edildi. Berkýaryk bilen Mahmyt I-iň güýçleriniň arasynda 1093-nji ýylyň 1093-nji ýylyň 17-nji ýanwarynda Buruçirtde bolan söweşde Berkýaryk üstün çykdy. Ahmet Sanjaryň we Berkýarygyň agasy Tutuş beg Siriýa süýşüp, Şam, Halap şäherlerini eýeledi we Siriýa Seljukly-türkmen döwletiniň düýbünü tutdy.

Tutuş Berkýarygyň Eýrandaky ýerlerini eýelemek üçin Berýaryga hüjüm edenem bolsa, 1095-nji ýylyň 26-njy fewralynda bolup

geçen söweşde Tutuş ýeňilýär we ölýär. Şeýlelikde Berkýaryk ýeke-täk soltan bolýar, emma wagtal-wagtal doganlarynyň ýa-da olaryň mirasdüşerleriniň topalaňdyr howpuna uçrap durdy. Mundan beýläk Beýik Seljukly-türkmen imperiýasy üçe bölünip başlapdy: Eýran, Yrak we Orta Aziýanyň bir bölegi Berkýarygyň golastyna girdi, Siriýadaky Tutuşyň iki oglunyň paýyna Şam we Halap mälikligi ýetdi, Gutulmyşogly Süleýmanşanyň guran we onuň ogly Gylyç Arslan I-iň hökümdarlygyna Anadoly Seljukly-türkmen döwleti girdi. 1097-nji ýylda Soltan Berkýaryk 12 ýaşly jigisi Ahmet Sanjary paýtagty Merw bolan Horasana häkim edip belledi.

Ahmet Sanjar mundan soň 1097-1118-nji ýyllar aralygynda bassyr ýigrimi ýyllap Horasany dolandyrdy w Horasanyň garaşly seljukly-türkmen soltany bolup oturdy. Ahmet Sanjar 1102-nji ýylda Kaşgardan bäräk süýşen Ebraýyl Arslan hany Termeziň eteginde ýeňdi we kaşgarly pitneçileri yza serpikdirmegiň hötdesinden geldi.

1105-nji ýylyň 26-njy fewralynda Soltan Berkýaryk aradan çykýar. Ol soltanlyk tagtyna özüne mirasdüşer hökmünde iň körpe ogly we heniz çagajyk bolan Muizzeddin Mälikşany mynasyp gördi, netijede Mälikşa II tagta çykardyldy. Emma häkimiýet onuň agasy Muhammet Taparyň elinde bolupdyr. Bir ýyl geçip-geçmänkä Muhammet Tapar inisini tagtdan düşürüp, Beýik Seljukly-türkmen döwletiniň resmi ýagdaýda soltany bolýar.

Muhammet Taparyň 1118-nji ýylyň 4-nji aprelinde aradan çykmagy bilen Beýik Seljukly-türkmen döwletinde anarhiýa (baş-başdaklyk) we tagt dawalary gaýtadan möwç urýar. Muhammet Taparyň ýerije onuň Yrakdaky ogly Mahmyt II döwletiň soltany diýip yglan edilýär.

Soltan Sanjaryň aýaly Türkan hatyn soltan oguzlaryň eline ýesir düşüp goýberilmezinden öňinçä 1156-njy ýylda aradan çykýar. Soltanyň Türkan hatyndan iki gyzy dünýä inipdir ee olaryň ikisi-de Mahmyt II-ä durmuşa çykypdyr.

Soltan Sanjar soňra Soltan Masut Demirekiň yzynda galan dul aýaly we Gürjüstanyň koroly Demetra I-iň gyzy Rusudany nikalap alýar, ýöne soltanyň Rusudandanam çagasy bolmaýar.

1156-njy ýylda Horezmşah Atsyz ogly Arslan II-ni tagt

mirasdüşeri edip belländen soň aradan çykýar.

Soltan Ahmet Sanjar bolsa 1157-nji ýylyň 8-nji maýynda bakyýete göç edýär Merwdäki kümmedinde jaýlanýar.

Soltan Sanjaryň ölüminden soň Horasan we Mawerannahr sebitleri beýleki bir türkmen döwletiniň – Horezmşalaryň eline geçýär.

Soltan Sanjaryň kümmedi ýurdumuzyň häzirki Mary welaýatynda gadymy Merwiň harabaçylygynda ýerleşýär. Kümmet 1221-nji ýylda mongol basybalyjykary tarapyndan weýran edilýär we halk gyrgyna berilýär.

TÜRBESİ NEREDEDİR?

Soltan Sanjaryň kümmeti SSSR-iň dargamagyndan soň Türkiýe respublikasynyň öňki Prezidenti merhum Süleýman Demireliň resmi saparynda eýeçiliksiz we weýran bolan halda ýatandygy görnüp, türk hökümeti tarapyndan dessine abatlandy.

XX asyrdaky ýurdumyz SSSR-iň düzümindekä hem kümmet birnäçe gezek abatlanypdy, emma bu restawrasiýalarda gödek ýalňyşlyklara ýol berlendigi belli boldy.

Kümmet (mawzoleý) soňra UNESCO-nyň sanawyna alnyp, UNESCO-nyň hasabyna abatlandy. Geçirilen işleriň dowamynda öňki abatlaýyş işlerinde goýberilen säwliklere üns berildi.

Soltan Sanjaryň kümmeti gadymy Merwiň biziň günlerimize çenli gelip ýeten ýeke-täk ajaýyp arhitektura eseridir.

Ini, boýy we belentligi 38 metr ýetýän syrçaly diwarlardan edilen gupbaly gümmez gadymy Merwiň ýerleşýän ýerinde alysdan seleňläp, görenleriň gözünü gamaşdyrýar.

@ Kitapçylar. Taryhy şahslar